

تازه‌های کتاب درباره خاورمیانه

تهیه و تنظیم از دکتر حمید احمدی

دانشیار علوم سیاسی دانشگاه تهران

Bulent Gokay, *The Politics of Caspian Oil*, Houndmill, UK and New York: Palgrave Publishers, 2001, 221 pages.

سیاست نفت دریای مازندران

کتاب پیشینه موضوعات سیاسی و اقتصادی معاصر مربوط به توسعه نفت و گاز، ساختن خط لوله‌های نفتی، دلمشغولی و انگیزه‌های بازیگران منطقه‌ای و جهانی را چه در سطح دولتی و چه خصوصی بررسی

می‌کند. یکی از مقالات این مجموعه به موضوع گسترده ژئوپلیتیک نفت دریای مازندران، با توجه به نقش انرژی در هم‌گرایی منطقه و ادغام آن در اقتصاد جهانی و نیز ایجاد اقتصادهای پر رونق و باثبات می‌پردازد. مدیریت منابع انرژی دریای مازندران با توجه به حقوق بین‌الملل و موضوع حساس حاکمیت، موضوع یکی از مقالات دیگر این مجموعه است. در این مقاله

نویسنده موفقیت نفت و گاز دریای مازندران را براساس اصول حقوقی بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه طرفهای درگیر برای رسیدن به اهداف خود از این موفقیت بهره‌برداری کرده‌اند. بخشی از این مجموعه نیز به سیاست انرژی جمهوری آذربایجان و پیامدهای آن برای امنیت روسیه می‌پردازد. در یکی از مقالات کتاب، نویسنده نشان می‌دهد که چگونه امنیت دریای مازندران کشمکش میان روسیه و چینی‌ها را شکل داده (و شاید فعال کرده) است. یکی از بخشهای کتاب نیز به کشمکش ناگورنو-قره‌باغ اختصاص داده شده است.

Clive Jones and Emma C. Murphy, *Israel: Challenges to Identity, Democracy and the State*, London and New York: Routledge, 2002, 136 pages.

اسرائیل: چالشهای فراروی هویت،
دموکراسی و دولت

این کتاب دولت مدرن اسرائیل را مورد بحث قرار می‌دهد و موضوعات دوگانه هویت اسرائیل و دموکراسی را بررسی

می کند. نویسنده با نگاهی کلی به نیروهای شکل دهنده سیاست و جامعه اسرائیل، چالشهای فراروی اسرائیل را در جریان مبارزه این کشور برای تعریف خود مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد. نویسنده با این اعتقاد که سالهای پر آشوب اولیه اسرائیل فرصت چندانی برای تجزیه و تحلیل نقادی از خود را به دست نداد، بسیاری از موضوعاتی را که اکنون اسرائیل قادر به نادیده گرفتن آنها نیست، به بحث می گذارد؛ از جمله می توان به ماهیت هویت یهودی، «خطوط گسست قومی و مذهبی - سکولار» روبه رشد، و روابط اسرائیل با همسایگان عرب و سایر نقاط جهان اشاره کرد.

Clement Dodd, *Storm Clouds over Cyprus: A Briefing*, Huntington, UK: Eothen Press, 2001, 84 pages.

ابراهیم طوفان زابرا فراز قبرس

قبرس یکی از دغدغه های مهم اجتماع بین المللی از ۱۹۶۳ بوده، و پس از ۱۹۷۴، یعنی زمان مداخله نظامی ترکیه برای به وجود آوردن یک دولت ترک قبرس

در بخش شمالی جزیره نیز این اهمیت افزایش یافته است. این دولت ترک توسط هیچ کشوری در جهان، مگر خود آنکارا به رسمیت شناخته نشد. ویژگیهای تاریخ جزیره قبرس نیز همانند مسایل بزرگ تر نظری مربوط به آن (با توجه به مسئله حاکمیت، خودگردانی و دموکراسی) پیچیده است. البته کشمکش میان قبرسی های یونانی و ترک عامل اصلی این پیچیدگی بوده است. نویسنده در این کتاب کم حجم، پیشینه های کشمکش را به خوانندگان می شناساند. وی بحث خود را با تاریخ کشمکش و تلاشهای سازمان ملل متحد برای دستیابی به یک راه حل عادلانه آغاز می کند. نویسنده همچنین به بررسی تاثیر مهم عضویت در اتحادیه اروپا در گسترش کشمکش می پردازد و گفتگوی میان وزرای خارجه یونان و ترکیه در ۱۹۹۹ و تماسهای میان قبرسی های یونان و ترک را در دو سال پس از آن بررسی می کند. هدف کتاب این است که دیدگاههای دو طرف را ارائه دهد و به یک راه حل عادلانه دست یابد.

Nikki R. Keddie and Rudi Mathee, eds.,

Chen Zak, *Iran's Nuclear Policy and IAEA*,
Washington: Washington Institute for Near
East Policy, 2004, 81 pages.

سیاست هسته‌ای ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

این جزوه کارایی برنامه ۹۳+۲ آژانس
بین‌المللی انرژی اتمی را در چهار بخش
عمده در رابطه با ردیابی سلاح‌های هسته‌ای
اعلام نشده در کشورهای مسلح به سلاح‌های
غیر هسته‌ای بررسی می‌کند. بخش اول،
مشکلات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را در
رابطه با تلاش‌های مربوط به جلوگیری از
تکثیر سلاح‌های هسته‌ای به بحث می‌گذارد
و نشان می‌دهد که چگونه این نهاد در ردیابی
برنامه توسعه سلاح‌های هسته‌ای پیشرفته
عراق و کره شمالی ناتوان بوده است. بخش
دوم شرایط برنامه ۹۳+۲ این نهاد
بین‌المللی را بررسی می‌کند. بخش سوم
کتاب، مؤثر بودن احتمالی برنامه ۹۳+۲ را
در کشوری همچون ایران مطالعه می‌کند.
ایران هم عضو پیمان منع تکثیر سلاح‌های
هسته‌ای (NPT) است و هم عضو آژانس
بین‌المللی انرژی اتمی، اما اعتقاد بر این

*Iran and the Surrounding World:
Interactions in Culture and Cultural
Politics*, Seattle, WA and London:
University of Washington Press, 2002,
374 pages.

ایران و جهان پیرامون آن: کنش‌های چند جانبه فرهنگ و سیاست فرهنگی

این مجموعه مقالات، جایگاه ایران و
جهان را بررسی کرده است، و مقالات
گونگونگی را درباره روابط فرهنگی و سیاسی
ایران با سایر کشورها ارائه می‌دهد. کتاب
ایران و جهان پیرامون آن بر فرهنگ و
سیاست داخلی ایران از قرن شانزدهم تا
پایان قرن بیستم تمرکز می‌کند، و ویژگی
کشوری را که سرشار از راز و تناقض است
نشان می‌دهد. هدف این کتاب آموزش دادن
به غربی‌ها به ویژه آمریکایی‌ها در رابطه با
ایران است و می‌خواهد به رایج کلیشه‌ای
ذهنی درباره ایران پایان دهد. رشته مقالات
گونگونگی کتاب با بحث درباره مسایل
مذهبی، هنری، آموزشی و سیاسی و نقش
زنان در پی آن است تا فهم غرب را نسبت به
تاریخ، فرهنگ و سیاست ایران افزایش دهد.

است که برنامه‌هایی را برای تولید سلاحهای کشتار جمعی در دست دارد. در بخش سوم، جایگزینهایی را که می‌تواند بیشتر از برنامه ۲+۹۳ مؤثر باشد بررسی می‌کند. از جمله اینها توافق میان کشورهای خاورمیانه است، که می‌تواند منطقه را به یک ناحیه عاری از سلاحهای هسته‌ای تبدیل سازد و به هر کشور حق می‌دهد تا به نظارت بر فعالیتهای

Zvi Zameret, *The Melting Pot in Israel:*

کشور دیگر پردازد.

The Commission of Inquiry Concerning the Education of Immigrant Children during the Early Years of the State, Albany NY: SUNY Press, 2002, 300 pages.

Eric Hooglund, *Twenty Years of Islamic Revolution: Political and Social Transition in Iran since 1979,* Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2002,

کوره مذاب در اسرائیل: کمیسیون تحقیق درباره آموزش کودکان مهاجر در سالهای اولیه تأسیس دولت اسرائیل

175 pages. بیست سال از انقلاب اسلامی: گذار سیاسی و اجتماعی در ایران از ۱۹۷۹

موضوع اصلی کتاب، تأثیر گزارش

به بعد

کمیسیون فرد مکین در سال ۱۹۵۰ بر جامعه، سیاست و آموزش و پرورش اسرائیل است. ادعای نویسنده کتاب این است که گزارش مذکور به تبیین کشمکش قومی و دینی کنونی اسرائیل کمک می‌کند. این

این کتاب در واقع محصول کنفرانسی است که به مناسبت بیستمین سال انقلاب ایران در دانشگاه آکسفورد برپا شد. مقالات نه گانه این کتاب «جنبه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ایران معاصر» را تفسیر و

کمیسسیون زمانی توسط دولت اسرائیل تأسیس شد که بسیاری از متعصبان مذهبی شکایت کردند که سرکوب و فشار ضد مذهبی در میان جمعیت مهاجر در حال وقوع است. این کمیسیون وظیفه داشت تا امور آموزش در اردوگاههای مهاجران را بررسی کند. این گزارش به شکل گیری شکاف موجود میان یهودیان سکولار و مذهبی در جامعه معاصر اسرائیل کمک کرد. به اعتقاد نویسنده ظهور احزاب فوق مذهبی نظیر شاس تاحدی زیاد واکنش به چندین دهه سرکوب ضد مذهبی و تحرک قومی در اسرائیل سالهای نخستین پس از تأسیس است.

این کتاب نقش گریبایدوف، نویسنده و شاعر قرن نوزدهم روسیه، را در توسعه طلبی امپراتوری روسیه بررسی می کند. این کتاب نه تنها اولین زندگی نامه گریبایدوف در زبان انگلیسی است، بلکه یکی از تنها کتابهایی است که بر دستاوردهای دیپلماتیک و نه ادبی گریبایدوف تمرکز کرده است. گریبایدوف که مسئول توسعه سلطه امپراتوری روسیه به قفقاز و ایران بود، پیش نویس اولیه عهدنامه ترکمانچای را که هنوز هم اساس و پایه مرز بین المللی این منطقه است، تهیه و تنظیم کرد. گرچه دیپلماسی گریبایدوف در نوع خود موفقیت آمیز بود، مرگ زود هنگام او را نیز به

همراه آورد و باعث شد تا ایرانی ها او را در سفارت روسیه در تهران به قتل برسانند. Laurence Kelly, *Diplomacy and Murder in Tehran: Alexander Griboyedev and Imperial Russia's Mission to the Shah of Persia*, London, UK and New York: I.B. Tauris Publishers, 2002, 204 pages.

دیپلماسی و قتل در تهران: الکساندر گریبایدوف و مأموریت هیأت امپراتوری

روسیه به دربار پادشاه ایران

آیت‌الله‌ها، صوفیان و ایدئولوژی‌ها: دولت، مذهب و جنبش‌های اجتماعی در عراق

تدوین‌کننده کتاب مدعی است که این نخستین مطالعه جامع درباره اسلام و اسلام‌گرایی در عراق است. این مجموعه مقالات ۱۷ گانه، بسیاری از جنبه‌های مذهب در عراق معاصر را بررسی می‌کند. نویسندگان این مجموعه با آگاهی از ساده‌انگاریهای موجود درباره نقش اسلام در عراق، بر آن هستند تا پیچیدگی و ظرافتهای روابط میان شیعیان، سنی‌ها و کردها را در عراق بهتر نشان دهند.

Margaret McGilvary, *The Dawn of a New Era in Syria*, Reading, UK: Garnet Publishing Limited, 2002, 300 pages.

سپیده دم دوره نوین در سوریه

این کتاب نخستین بار در سال ۱۹۲۰ به چاپ رسید. کتاب شرح اسناد دست اول مربوط به نابودی سوریه در سالهای جنگ جهانی اول است. در دوره نوشتن این کتاب، آینده سیاسی سوریه روشن نبود و در آستانه

رهایی از سلطه حکومت عثمانی در یک بحران انسانی بزرگ به سر می‌برد. نویسنده اقدامات صلیب سرخ بین‌المللی، هیأت آمریکایی و دیگر سازمانهای کمک‌رسان را در سوریه مورد بررسی قرار می‌دهد.

Hulya Kucuk, *The Role of the Bektashis in Turkey's National Struggle: A Historical and Critical Study*, Leiden, Koln and Boston, MA: Brill, 2002, 272 pages.

نقش بکتاشی‌ها در مبارزه ملی ترکیه

این کتاب نقش بکتاشی‌ها یعنی یک فرقه صوفیانه بسیار مؤثر در جنبش استقلال ترکیه را بررسی می‌کند. نویسنده ضمن بحث درباره مراتب صوفیانه و گروههای گوناگون تصوف در امپراتوری عثمانی، نتیجه می‌گیرد که در میان آنها، دسته بکتاشی به لحاظ فرهنگی از همه جنبش‌های دیگر صوفیانه ترکی‌تر بوده است. او جزئیات نقش مهم مذهب در ملی‌گرایی پان‌ترکی پیش از ۱۹۲۲ را مورد بحث قرار می‌دهد. نویسنده بحث مفصلی نیز درباره اعلامیه استقرار

دولت ترکیه از سوی مصطفی کمال در ۱۹۲۳، و از میان برداشتن خلافت در سال پس از آن ارایه می دهد. به نظر نویسنده این اقدامات، تأثیر بسیار مهمی بر صوفیان گذاشت و باعث ایجاد شکاف میان بکتاشی های ضدملی گرایی و طرفدار ملی گرایی شد. این اقدامات همچنین میان ترک ها و کردها که پیش از آن در گرداگرد عقاید و احساسات جمعی دینی با هم متحد بودند، شکاف ایجاد کرد.

Wm. Roger Louis and Roger Owen, eds.,
A Revolutionary Year: The Middle East in 1958, London, New York and Washington DC: I.B. Tauris and Wilson Center Press, 2002, 301 pages.

Bulent Aras, *The New Geopolitics of Eurasia and Turkey's Position*, London: Frank Cass Publishers, 2002,

سال انقلابی: خاورمیانه در ۱۹۵۸

حوادث بسیار مهمی در تاریخ معاصر خاورمیانه معاصر روی داد که مهم ترین آنها در یک سال یعنی ۱۹۵۸ به شرح زیر بودند: تشکیل جمهوری متحده عربی، یعنی وحدت سوریه و مصر تحت هدایت ناصر پسم؛ ورود لبنان به بحران و کشیده شدن آن به جنگ داخلی؛ و سرنگونی پادشاهی عراق در اثر یک کودتای نظامی. مجموع مقالات این کتاب توسط پژوهشگران برجسته خاورمیانه نوشته

100 pages.
ژئوپلیتیک نوین اوراسیا و موقعیت ترکیه این کتاب برای ترسیم پویاییهای در حال رشد و پیچیده سیاست اوراسیا تلاش می کند، و از موضع ترکیه توجه خاصی به چشم انداز ژئوپلیتیک آن معطوف می کند. نویسنده به ویژه روابط میان ترکیه و منطقه خزر، دریای خزر، یونان و قفقاز، ایران و حوزه دریای خزر، اسرائیل و آذربایجان و آسیای

شده است و دوران ۵۸-۱۹۵۶ را چه در سطح خرد و چه در سطح کلان مورد تجزیه و تحلیل دقیق قرار می دهد. این مقالات به چگونگی و چرایی این دگرگونیها می پردازد. ظهور و سقوط ملی گرایی عرب، پاسخ و نفوذ ابرقدرتهای دوران جنگ سرد، اروپا، ایالات متحده و اسرائیل و نخبگان نفت خاورمیانه از موضوعات عمده مجموعه مقالات به شمار می روند. در پایان کتاب روزشمار جامع و کتابخانه مفصل در این رابطه ارائه شده است.

Michael Khordarkovsky, *Russia's Steppe Frontiers: The Making of a Colonial Empire, 1500-1800*, Bloomington and Indianapolis, IN: Indiana University Press, 2002, 229 pages.

مرزهای دشتی روسیه: فرایند بنای یک امپراتوری استعماری از ۱۵۰۰ تا ۱۸۰۰
کتاب شرح بررسی سه قرن تاریخی است که روسیه را از یک کشور مرزی آسیب پذیر به یکی از بزرگ ترین و پر قدرت ترین امپراتوریهای استعماری تبدیل

کرد. روسیه که خود ابتدا یک جامعه مرزی در حال تکاپو برای دفاع از سرزمین خود محسوب می شد، در برهه سالهای میان ۱۵۰۰ تا ۱۸۰۰ به قدرتی استعماری تبدیل شد که مرزهای خود را به حدی که دشت اوراسیا را در بر می گرفت، گسترش داد. کتاب که بر به وجود آمدن امپراتوری استعماری روسیه تمرکز می کند، این فرایند را از چشم استعمارگران و استعمار شده ها هر دو مورد بررسی قرار می دهد. اهداف و سیاستهای گسترش طلبی دولت روسیه در منطقه، شیوه های این دولت برای وارد ساختن منطقه و مردمانش به قلمرو استعماری، و دیدگاههای روسیه درباره مردمان مستعمره شده از جمله نکاتی است که در کتاب بررسی شده است. کتاب همچنین دیدگاههای مردمان دشت نشین را درباره حکومت روسیه و سیاستهای آن بررسی کرده و تصمیم آنها را به مقاومت یا همکاری، و نیز دگرگونیهای اساسی این جوامع در تبدیل شدن به بخشی از امپراتوری روسیه را نشان می دهد.

می خواهند اسلام به گونه ای تفسیر شود که برای زنان مساعدتر باشد، و زمینه جدایی دین از سیاست را فراهم سازد.

Azadeh Kian-Thiebaut, *Les Femmes Iraniennes entre Islam, Etat et Famille*, 287 pages.

زنان ایرانی: میان اسلام، دولت و خانواده

کتاب در واقع در پی تأکید بر اهمیت زن در جامعه ایرانی است. آزاده کیان، استاد علوم سیاسی دانشگاه سوربون، تکامل فعالیت سیاسی زنان را از سرنوشتی شاه در ۱۹۷۹ تا دوران کنونی تجزیه و تحلیل می کند. او این دوران را به سه مرحله مشخص تقسیم می کند:

James W. Morris, ed., *The Master and Disciple: An Early Islamic Spiritual Dialouge*, New York: I.B. Touris Publishers, Institute for Ismaili Studies, 2002, 208 pages.

عالم و غلام: گفتگوی معنوی نخستین اسلامی

مرحله انقلابی از ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۸،
مرحله بازسازی از ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۷، و مرحله اصلاح طلبی که از ۱۹۹۷ شروع شد و تا به امروز ادامه دارد. هدف کتاب در واقع رد این برداشت غربی است که زنان جوامع شرقی تنها قربانیان منفعل محیطهای سیاسی خشونت بار خود هستند. آزاده کیان از طریق مصاحبه با زنان فعال سیاسی نشان می دهد که چگونه انقلاب باعث آگاهی سیاسی زنان شد. زنان ایران در طول زمان، به نیروی محرک اصلی تحول در یک جامعه پدرسالار تحت سلطه اسلام تبدیل شدند. آنها

این کتاب در واقع ترجمه انگلیسی کتابی عربی به نام العالم و الغلام است که در کنار آن تحلیلی تاریخی، نقد ادبی و تبیین نفوذ تشیع، عقاید اسماعیلیه، و دعوت پیش از دوران فاطمی ارائه شده است. شرح زندگی و آثار دیگر نویسنده اصلی کتاب یعنی جعفر بن منصور الیمان نیز به دست داده شده است. موریس بر آن است که این کتاب برجسته ترین نمونه گفتگوی روایی در ادبیات عرب است. عالم و غلام داستان سفر مردی است که در پی دانش روحی، راستین و زندگی جاودانی است و بیانگر مبارزه او میان

تعهدات زندگی این جهانی و کشف معنویت
می باشد. این کتاب در واقع منبع منحصر
به فردی از اسماعیلیه پیش از تفکر و تاریخ
فاطمیان است و شکل گیری و شاخصه بندی
اندیشه ها و نهادهای تشیع را نیز مورد بحث
قرار می دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی